

DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATINI TASHKIL QILISH XUSUSIYATI VA USTUVOR YO`NALISHLAR

Yaqubov Xumoyun Nizomiddin o`g`li
Toshkent davlat iqtisodiyot univesiteti

Annotatsiya: Mazkur mavzu davlat moliyaviy nazoratining mazmuni, uni tashkil etishning o`ziga xos xususiyatlari hamda hozirgi davrdagi ustuvor yo`nalishlarini yoritishga bag`ishlangan. Davlat moliyaviy nazorati byudjet mablag`laridan oqilona va samarali foydalanishni ta`minlash, moliyaviy intizomni mustahkamlash hamda qonunbuzarliklarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mavzuda moliyaviy nazoratning shakllari, usullari va subyektlari, shuningdek, nazorat faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan institutsional va tashkiliy mexanizmlar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, davlat moliyaviy nazoratini raqamlashtirish, ochiqlik va shaffoflikni oshirish, xalqaro standartlarni joriy etish kabi ustuvor yo`nalishlarga alohida e`tibor qaratiladi. Tadqiqot natijalari moliyaviy boshqaruv samaradorligini oshirish va davlat moliyasini nazorat qilish tizimini yanada rivojlantirishda amaliy ahamiyatga ega.

**Kalit so`zlar:** Davlat moliyaviy nazorati, byudjet mablag`lari, moliyaviy intizom, audit, shaffoflik, byudjet mablag`laridan samarali foydalanish, moliyaviy qonunbuzarliklar.

CHARACTERISTICS OF ORGANIZING STATE FINANCIAL CONTROL AND PRIORITY DIRECTIONS

Yakubov Khumoyun Nizomiddin ugli
Tashkent state University of Economics

Abstract: This topic is devoted to highlighting the essence of state financial control, the specific features of its organization, and its current priority directions. State financial control plays an important role in ensuring the rational and efficient use of budgetary funds, strengthening financial discipline, and preventing financial violations. The paper analyzes the forms, methods, and subjects of financial control, as well as the institutional and organizational mechanisms aimed at improving control activities. At the same time, special attention is paid to priority areas such as the digitalization of state financial control, increasing openness and transparency, and the implementation of international standards. The research findings have practical significance for enhancing the efficiency of financial management and further developing the system of state financial oversight.

Key words: State financial control, budgetary funds, financial discipline, audit, transparency, efficient use of budgetary funds, financial violations.

Davlat moliyaviy nazorati – bu davlat organlari tomonidan byudjet mablag‘lari va boshqa davlat moliyaviy resurslari ustidan olib boriladigan sistemali, rasmiy va qonuniy nazoratdir. Uning asosiy maqsadi – davlatning moliyaviy resurslarini maqsadli, shaffof va samarali ishlatishni ta‘minlashdir.

Moliyaviy nazorat orqali davlat byudjetidan ajratilgan mablag‘lar qayerga, qanday maqsadda sarflanganini, moliyaviy intizom qoidalariga rioya qilinganligini aniqlaydi. Bu jarayon ko‘pincha audit va boshqa nazorat usullari orqali amalga oshiriladi.

Audit — bu tashkilotlarning moliyaviy faoliyati, hisobotlari va boshqaruv jarayonlarini mustaqil, tizimli va professional tekshirish bo‘lib, ularning qonunlarga, ichki tartib-qoidalarga va moliyaviy standartlarga muvofiq amalga oshirilganligini aniqlashga xizmat qiladi.

Auditning asosiy vazifasi — moliyaviy ma‘lumotlarning haqqoniyligi, to‘g‘riligi va xolisligini baholashdir. Audit orqali tashkilotning moliyaviy hisobotlari, byudjet mablag‘lari ishlatilishi, aktivlar va majburiyatlar holati, shuningdek, ichki nazorat tizimi tahlil qilinadi.

Davlatning byudjet mablag‘lari – bu jamiyatning umumiy resurslari bo‘lib, ular soliqlar, bojxona yig‘imlari va boshqa daromadlar hisobiga shakllanadi. Shu sababli, bu mablag‘lar faqat qonuniy asosda, belgilangan maqsadlar uchun va samarali tarzda sarflanishi zarur. Agar byudjet mablag‘laridan foydalanish jarayonida nazorat bo‘lmasa, mablag‘lar noto‘g‘ri yo‘naltirilishi, isrof qilinishi yoki noqonuniy ravishda o‘zlashtirilishi ehtimoli oshadi. Shu nuqtai nazardan, davlat moliyaviy nazorati byudjet mablag‘laridan samarali foydalanishni ta‘minlashning asosiy vositasi hisoblanadi. Byudjet mablag‘laridan foydalanishda moliyaviy intizomga amal qilinsa va ochiqlik va shaffoflik tamoyillariga amal qilinsa davlatimiz ravnaqi va kelajagimiz uchun xizmat qiladi.

Davlat moliyaviy nazoratini kuchaytirish uchun eng muhim chora-tadbirlar

1. Huquqiy bazani mustahkamlash

Nazorat organlari vakolatlari aniq belgilanishi va moliyaviy qonunbuzarliklar uchun javobgarlik kuchaytirilishi kerak.

2. Nazorat organlarining mustaqilligini ta‘minlash

Tekshiruvlar siyosiy ta‘sirdan xoli, ob‘ektiv va adolatli bo‘lishi lozim.

3. Raqamlashtirish va elektron nazorat tizimlarini joriy etish

Byudjet jarayonlarini elektron tizimda yuritish orqali nazorat tezlashadi va xatoliklar kamayadi.

4. Riskka asoslangan nazoratni kuchaytirish

Nazorat resurslari xavf darajasi yuqori bo‘lgan sohalarga yo‘naltirilishi kerak.

5. Shaffoflik va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish

Audit natijalari va byudjet ijrosi ochiq e'lon qilinishi, jamoatchilik nazorati kuchaytirilishi zarur.

Davlat moliyaviy nazorati jamoatchilikka byudjet mablag'lari qanday sarflanayotgani, moliyaviy jarayonlar qanday amalga oshirilayotgani haqida aniq va ochiq ma'lumot berish imkonini yaratadi. Shaffoflikni ta'minlash orqali davlat boshqaruvi yanada demokratik bo'ladi, fuqarolarning ishonchi ortadi va moliyaviy boshqaruvdagi noaniqliklar kamayadi. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiy rivojlanish va barqarorlikni qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, davlat moliyaviy nazorati nafaqat muammolarni aniqlash, balki ularni oldini olishga ham qaratilgan bo'lishi kerak. Buning uchun nazorat tizimi doimiy ravishda takomillashib, zamonaviy talablar — raqamlashtirish, riskka asoslangan yondashuv, xalqaro standartlarga mos keladigan mexanizmlar bilan boyitilishi lozim. Natijada davlat moliyaviy nazorati davlat mablag'larini himoya qilish, ularni maqsadli va samarali sarflash, moliyaviy intizomni mustahkamlash hamda jamiyat oldidagi moliyaviy mas'uliyatni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Rivojlangan mamlakatlarda moliyaviy nazorat tizimining ustunligi asosan mustaqillik, shaffoflik, samaradorlik auditi, raqamlashtirish, riskka asoslangan yondashuv, ichki audit va xalqaro standartlarni keng qo'llashdan iborat. Ushbu usullar nazorat sifatini oshiradi, korrupsiya xavfini kamaytiradi va byudjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", farmoni- 2021 yil.PF-6300-son
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarori "Byudjet jarayonlarini raqamlashtirish va shaffoflikni oshirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2020 yil.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Davlat budjeti xarajatlarining samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, qarori 2022-yil PQ-128-son
4. OECD. Budget Transparency and Public Expenditure Management. OECD, 2017–2022.
5. IMF. Government Finance Statistics Manual 2014 (GFSM 2014). IMF, 2014.
6. Yusupov, E. (2023). "Davlat moliyaviy nazoratining samaradorligini oshirish yo'llari". Tashkent :O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya instituti.
7. Qodirov, I. (2020). "Davlat byudjeti va moliyaviy nazorat: muammolar va yechimlar". Tashkent: O'zbekiston Respublikasi moliya Moliya vazirligi.